Nayak's Tutorials

Way to Excellence

Set Code: 52/1/2 | **Practice Paper - 2**

Year: 2024-2025 | संस्कृत (सम्प्रेषणात्मक) | पूर्णाक' ाः : ८०

वर्ग : १० वी (C.B.S.E) | **(Subject Code - 119)** | समय : ३ होराः

सामान्यनिर्देशा :-

1. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे **8** पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति ।
2. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे **18** प्रश्नाः सन्ति ।
3. अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः भागाः सन्ति ।
4. प्रत्येकं भागम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
5. उत्तरलेखनात् पूर्वं प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः ।
6. प्रश्नस्य क्रमाङ्कः प्रश्नपत्रानुसारम् एव लेखनीयः ।
7. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
8. प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

प्रश्नपत्रस्वरूपम् -

'क'	**भागः**	**:**	**अपठितावबोधनम्**	**10 अङ्काः**
'ख'	**भागः**	**:**	**रचनात्मककार्यम्**	**15 अङ्काः**
'ग'	**भागः**	**:**	**अनुप्रयुक्तव्याकरणम्**	**25 अङ्काः**
'घ'	**भागः**	**:**	**पठितावबोधनम्**	**30 अङ्काः**

'क' भागः

अपठितावबोधनम् (10 अङ्काः)

Q.1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत - 10

(निम्नलिखित गद्यांश को पढकर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए)

"शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्' अर्थात् शरीरम् एव सर्वेषां कर्तव्यानां प्रमुखं साधनं वर्तते। वयं सर्वाणि कार्याणि शरीरेण एवं कर्तुं सक्षमाः । यद्यपि सामाजिकम् - धार्मिकम् - राजनैतिकम् - पारिवारिकम् - वैयक्तिककार्याणि च अपि शरीरेण एव भवन्ति परं तथापि वयम् अस्य एव अवहेलनां कुर्मः । अद्य जनाः स्वकार्येषु अत्यधिकं निमग्नाः सन्ति। अतः ते स्वशरीरं प्रति पूर्णतः उदासीनाः दृश्यन्ते। ते न तु समयेन खादन्ति, न पिबन्ति, न व्यायामं कुर्वन्ति, न विश्रामं कुर्वन्ति। वस्तुतः ते स्वस्थं भवितुं किमपि न कुर्वन्ति, केवलं धनं प्राप्तुं व्यग्राः दृश्यन्ते। एतदर्थमेव ते अधुना शरीरेण स्वस्थाः न सन्ति अपितु तेषां शरीरं रोगाणां गृहम् अस्ति। अतः इदम् अस्माकं कर्तव्यं यत् वयं स्वास्थ्यं प्रति जागरूकाः भवेम्।

अ. एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1 × 2 = 2**

(एक पद में उत्तर दीजिए।) (केवल दो प्रश्न)

(i) शरीरं केषां प्रमुखं साधनम् अस्ति ?

(ii) सर्वाणि कार्याणि केन कर्तुं सक्षमाः ?

(iii) जनाः किं प्राप्तुं व्यग्राः दृश्यन्ते?

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)

(पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए)(केवल दो प्रश्न) **2 × 2 = 4**

(i) कानि कानि कार्याणि शरीरेण एव भवन्ति?

(ii) जनाः कं प्रति पूर्णतः उदासीन सन्ति?

(iii) अस्माकं किं कर्त्तव्यम्?

इ. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।

(इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए।) **1 × 1 = 1**

ई. यथानिर्देशम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नत्रयम्) **1 × 3 = 3**

(निर्देशानुसार उत्तर दीजिए।) (केवल तीन प्रश्न)

(i) 'भवेम्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(क) वयम् (ख) अयम्

(ग) भवेत् (घ) इदम्

(ii) 'कार्याणि' इति पदस्य विशेषणं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।

(क) शरीरेण (ख) कर्तव्यम्

(ग) सर्वाणि (घ) रोगाणाम्

(iii) 'समर्थाः' इत्यस्य पदस्य कः पर्यायः अत्र आगतः ?

(क) असमर्थाः (ख) असक्षमाः

(ग) सक्षमाः (घ) अंधकारः

(iv) अनुच्छेदे 'जागरूकाः' पदस्य कः विपर्ययः आगतः ?

(क) रुग्णः (ख) कर्त्तव्यम

(ग) अस्माकम् (घ) उदासीना

'ख' भागः

रचनात्मकं कार्यम् (15 अङ्काः)

Q.2. भबती मधुरिमा स्वक्षेत्रस्य महिलाछात्राणां सुरक्षार्थं स्वक्षेत्रे स्थितं आरक्षीनिरीक्षकं (पुलिस इंस्पेक्टर) पत्रं लेखितुम् इच्छति । मञ्जूषायाः सहायतया तत् पत्रं सम्पूर्य लिखतु भवती । **½ × 10 = 5**

(आप मधुरिमा हैं, अपने क्षेत्र में महिला छात्राओं की सुरक्षा के लिए अपने क्षेत्र के पुलिस इंस्पेक्टर को पत्र लिखना चाहती हैं। मञ्जूषा की सहायता से पत्र को पूर्ण कीजिए।)

(i).....
विवेक विहारः नवदिल्लीतः ।
दिनाङ्कः.....
सेवायाम्,

प्रभारी आरक्षीनिरीक्षक महोदयाः,
(ii).....
विवेक विहारः,
नवदिल्ली।

विषयः स्वक्षेत्रस्य (iii)...
सुरक्षार्थं प्रबन्धं कर्तुं निवेदनम्।

महोदयः,
अहं भवतां क्षेत्रस्य एका (iv).....अस्मि। अस्मात् क्षेत्रात् अनेकाः छात्राः निकटे क्षेत्रे एव स्थिते विवेकानन्दः महिला महाविद्यालये (v)..... 'गच्छन्ति। तासु काश्चित् पदातिः, काश्चित्बसयानेन काश्चिच्च द्विचक्रिकाभिः गच्छन्ति। परम् अस्मिन् (vi).. क्षेत्रस्य केचिद् असामाजिकाः तत्त्वाः ताः (vii).....। मार्गेषु ताः प्रति अभद्रतां कुर्वन्ति। अतः तेषां भयात् छात्राः (viii)... गन्तुं त्रस्यन्ति। ." अतः भवतां कृते निवेदनं वर्तते यत् भवन्तः तासां (ix).... समुचितां व्यवस्थां कारयन्तु, येन तासां पठनस्य हानिः न भवेत्। अहं भवताम् आभारिणी भविष्यामि। सधन्यवादम्।
भवान्.....

मञ्जूषा १०/१७ पञ्चवटी, आरक्षीकार्यालयः, छात्राणाम्, छात्रा, पठितुम्, समये, पीडयन्ति,महाविद्यालयम्, सुरक्षार्थम्, मधुरिमा, ।

भागः 'ख' रचनात्मककार्यम् (15 अङ्काः)

Q.3. अधोदत्तचित्रस्य वर्णनं मञ्जूषा प्रदत्तपदाना सहायतया संस्कृतेन कुरुत। **1 × 5 = 5**
(दिए गए चित्र को देखकर मञ्जूषा में दिए हुए शब्दोंकी सहायता से पॉच वाक्य लिखिए)

- **मञ्जूषा** सन्ति, अस्मिन्, आसन्दाः, चित्रं, चषकाः, चर्चायां,पञ्च, मग्नाः, सप्त, सर्वा, चत्वारः, अतिथिकक्षस्य, बालिकाः, उत्पीठिकायां, इदं,अस्ति।

अथवा

स्वपुस्तकं 'मणिकाम्' अधिकृत्य मञ्जूषापदसहायतया
पञ्चवाक्यानि संस्कृते लिखत ।

(अपनी पुस्तक 'मणिका' को आधार मानकर मञ्जूषा के शब्दों की सहायता से पाँच वाक्य संस्कृत में लिखिए।)

मञ्जूषा मणिका, प्रियं, पाठ्यपुस्तकं, तस्याः, भाषा, सरला, कथा, अस्माकं, एतस्या, रोचकाः प्रहेलिकाः, आनंददायिकाः, अभ्यासकार्यं, पठनम्, भवतः, खेलमाध्यमेन, बोधगम्या, मणिकामाध्यमेन, पठन्ति, आनंदेन, चास्ति, पठित्वा, सन्ति,अस्ति, बालाः ।

Q.4. अधोलिखित कथा मञ्जूषायाः सहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत ।
(निम्नलिखित कथा को मञ्जूषा की सहायता से पूरा करके पुनः लिखिए।) **(10 × ½ = 5)**

एकस्मिन् (i) ..... एकः सर्पः वसति स्म (ii) ..... भयात् कोऽपि जनः उद्यानं गन्तुं न शक्नोति स्म। एकदा एकः महात्मा तत्र आगत्य तं सर्पं (iii)..... त्यक्तुम् अवदत्। तस्य महात्मनः प्रभावेन हिंसकप्रवृत्तिं (iv) ..... सः सर्पः शान्त-स्वभावः अभवत्। बालकाः प्रस्तरेण शाखया च प्रहारं कृत्वा सर्पम (v)..... अकुर्वन् सर्पः शान्तभावेन (vi)..... किमपि न अकरोत्। यदा सः महात्मा (vii) ..... तत्र आगच्छत् तदा सर्पस्य ईदृर्शी (viii) ..... दृष्ट्वा दुःखी अभवत्। सः सर्पात् सर्वं वृत्तान्तं ज्ञात्वा अवदत् हिंसा सर्वथा (ix) परं स्वरक्षार्थं कृते कार्ये न काचित् हानिः । एतत् श्रुत्वा भयमुक्तः सर्पः स्वकोटरम् (x) .....।

- **मञ्जूषा** उद्याने, सर्पस्य, हिंसा, परित्यज्य, आहतम्, स्थितः, पुनः, दशां, त्याज्या, अगच्छत्, ।

अथवा

रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखित संवादं पुनः लिखत – **1 × 5 = 5**
(रिक्तस्थान को पूरा करके निम्नलिखित संवाद को पुनः लिखिए)

योगाचार्य : (i).....।
छात्रा : मम नाम निलिमा
योगाचार्य : शोभनम् (ii).....।
छात्रा अहं दशमकक्षायां पठामि। आचार्य।(iii).....।
योगाचार्य : योगः तु सर्वेभ्य एव अतीव लाभकरः।
विद्याध्ययने तु योगशिक्षा उपयेगिनी एव।
छात्रा : मया श्रुतं यद् अधुना सम्पुर्ण विश्वे योगदिवसः मान्यते।
योगाचार्य : (iv).....।
छात्रा : मम अनुजः किञ्चिद् अस्वस्थः वर्तते। किं तस्य कृते अपि योगः लाभकरः?
योगाचार्य : (v).....।

मञ्जूषा (i) आम् स्वास्थ्याय योगः अनिवार्य अतः तेन अपि योगः कर्तव्यः।
(ii) भवत्या नाम किम्?
(iii) किं योगः छात्राणां कृते उपयोगी अस्ति?
(iv) भवती कस्यां कक्षायां पठति?
(v) सम्यक् श्रुतं त्वया, जूनमासस्यं एकविंशतितमे दिवसे प्रतिवर्षम् अन्ताराष्टिीय योगदिवसः मन्यते ?

'ग' भागः अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (25 अ)

Q.5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत – (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) **1 × 4 = 4**
(निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों की संधि या संधि-विच्छेद कीजिए) (केवल चार प्रश्न)

(i) एतयोः + जननी तेनावमानिता।।
(ii) सङ्कोचमञ्चति सरः + त्वयि दीनदीनो ।।
(iii) ते चक्षुर्नामनी मते ।
(iv) सः कृच्छ्रेण भारम् उत् + वहति।
(v) पाषाणी सभ्यता निसर्गे स्यान्न समाविष्टा ।

Q.6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्किंतपदानां समासं समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत –(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) **1 × 4 = 4**
(निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों के समास या समास-विग्रह चुनकर लिखिए) (केवल चार प्रश्न)

(i) सर्वथा समरूपः कुटुम्बवृत्तान्तः ।
(क) कुटुम्बः वृत्तान्तः (ख) कुटुम्बाय वृत्तान्तः

(ग) कुटुम्बस्य वृत्तान्तः (घ) कुटुम्बकम् वृत्तान्तम्

(ii) सरस्तीरे बकध्वनिः भवति ।

(क) बकः ध्वनिः (ख) बकाय ध्वनि

(ग) बकस्य ध्वनिः (घ) बकेन ध्वनिः

(iii) शिक्षकः प्रश्नोत्तरमाध्यमेन छात्रान् सम्बोधयति ।

(क) प्रश्नोत्तरस्य माध्यमेन (ख) प्रश्नोत्तराणां माध्यमेन

(ग) प्रश्न उत्तरस्य माध्यमेन (घ) प्रश्नस्य उत्तरेण माध्यमेन

(iv) प्रस्तरतले लतातरुगुल्मा में भवन्तु पिष्टाः । ।

(क) लता च तरुः च (ख) लता च तरवः च

(ग) लताः च गुल्माः च (घ) लताः च तरवः च गुल्माः च

(v) प्रपश्यामि ग्रामान्ते निर्झर-नदी- पयः -पूरम्। ।

(क) ग्राम अन्ते (ख) ग्रामस्य अन्ते

(ग) ग्रामे अन्ते (घ) ग्रामात् अन्त

Q.7. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानां प्रकृति - प्रत्ययौः संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखतः। - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) **1 × 4 = 4**

(निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित शब्दों के मूल शब्द और प्रत्यय को जोडकर या अलग करके विकल्पों में सें उचित उत्तर चुनकर लिखिए) (केवलं चार प्रश्न्)

(i) पञ्चशतानां बौद्धभिक्षूणां निवासयोग्या स्थल + ङीप् इयम्।

(क) स्थला (ख) स्थली

(ग) स्थलिन् (घ) स्थलिः

(ii) महात्मानः तदैव समत्वम् इति आहुः।

(क) सम + क्त्वा (ख) बालिकाः +टाप्

(ग) सम + त्वम् (घ) सम + त्व

(iii) वाक्पटुः धैर्य + मतुप् मन्त्री ।

(क) धैर्यमत् (ख) धैर्यवान्

(ग) धैर्यमान् (घ) धैर्यवत

(iv) निधानतां याति हि दीयमानम् ।

(क) निधान + तल् (ख) निधान + त्व

(ग) निधान + ता (घ) निधान + मतुप्

(v) अरुणाचलप्रदेशे एकम् इतिहास + ठक् स्थानम् अपि अस्ति ।

(क) इतिहासिकम् (ख) ऐतिहासिकम्

(ग ऐतिहासिकी (घ) इतिहासिकः

Q.8. वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्) **1 × 3 = 3**

(वाच्य के अनुसार उचित पद चुनकर रिक्तस्थानों को पूरा करके निम्नलिखित संवाद को पुनः लिखिए।)

आदित्य : वैभव! इदानी त्वया किं क्रियते?

वैभव : आदित्य! अधुना तु मया (i)..... क्रियते। का वार्ता ?

आदित्य : नास्ति विशेषः (ii) ..... क्रीडितुं बहिः गम्यते, त्वमपि आगच्छा?

वैभव : न। श्वः मम परीक्षा भविष्यति अतः अद्य् (iii) .....। सम्पूर्णदिने पठामि।

आदित्य : अस्तु, किन्तु त्वं किं पठसि?

वैभव : गणितविषयस्य परीक्षा भविष्यति अतः मया गणितविषयः (iv) .....।

मञ्जूषा अस्माभिः, अध्ययनम्, अहम्, पठ्यते,

Q .9. अधोलिखितेषु अङ्कानां स्थाने संस्कृतसंख्यापदानि लिखत- (केवलं प्र्ंत्रयम्) 1 × 3 = 3

(निम्नलिखित वाक्यों में अंकों के स्थान पर संस्कृत में संख्यावाची पद लिखिए।) (केवल तीन प्रश्न)

(i) सौम्या प्रातः (४ : ००)..... वादने उत्तिष्ठति।।

(ii) ततः सा (०५ : १५) ..... वादने योगाभ्यासं करोति ।

(iii) तदनन्तरं सा (७:४५)..... वादने विद्यालयं गच्छति ।।

(iv) (२:३०)..... वादने आगत्य सा पुनः भोजनं करोति।।

Q 10. मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) 1 × 4 = 4

(मञ्जूषा मे दिए गए उचित अव्यय पदों से निम्नलिखित वाक्यों के रिक्त स्थानों की पूर्ती कीजीए।) (केवल चार प्रश्न)

माता-पुत्र ! एषः कोलाहल (i)..... .....भवति पुत्र- (ii).....एका नटी स्वनृत्य कौशलं प्रदर्शयति ।माता-किं कश्चित् गायति, वादयति (iii) .....? पुत्र - आम्, नटः (iv)..... गायति, ढोलक वादयति च।माता-अभ्यासेन (v)..... कौशलं प्राप्यते ।

- **मञ्जूषा** किमर्थं, अपि उच्चैः, बहिः, अपि एव, ।

Q 11. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकित - अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्) 1 × 3 = 3

(निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित अशुध्द पदों के लिए उचित पदों को चुनकर वाक्यों को पुनः लिखिए।) (केवल तीन प्रश्न)

(i) त्वं पाठं पठति।

(क) पठथ (ख) पठसि (ग) पठन्ति (घ) पठथः

(ii) सः भिक्षुकं वस्त्रं ददाति ।।

(क) भिक्षुकस्य (ख) भिक्षुकः (ग) भिक्षुकाय (घ) भिक्षुकैः

(iii) वृक्षं फलं पतति।?

(क) वृक्षस्य (ख) वृक्षेण (ग)वृक्षाय (घ) वृक्षात्

(iv) आवां कंदुकाय क्रीडावः ।।

(क) कंदुकम् (ख) कंदुकेन (ग) कंदुकात (घ) कंदुकस्य

'घ' भागः

पठितावबोधनम **(30 अं ाः)**

Q 12. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत । **5**

(निम्नलिखित गद्यांश को पढकर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए।)

तस्य वचनं श्रुत्वा अश्रद्धेयं मत्वा मदोद्धताः कपयः प्रहस्य अवदन्- 'भो! किमिदम् उच्यते? न वयं स्वर्गसमानोपभोगान् विहाय अटव्यां क्षार-तिक्त-कषाय-कटु-रूक्षफलानि भक्षयिष्यामः।' तच्छ्रुत्वा साश्रुनयनो यूथपतिः सगद्गदम् उक्तवान्- रसनास्वादलुब्धाः यूयम् अस्य सुखस्य कुपरिणामं न जानीथ। अहं तु वनं गच्छामि।

अथ अन्यस्मिन् अहनि स मेषो यावत् महानसं प्रविशति तावत्

सूपकारेण अर्धज्वलितकाष्ठेन ताडितः। ऊर्णाप्रचुरः मेषः वह्निना

जाज्वल्यमानशरीरः निकटस्थाम् अश्वशालां प्रविशति दाहवेदनया च भूमौ लुठति। तस्य क्षितौ प्रलुठतः तृणेषु वह्निज्वालाः समुत्थिताः ।

अ. एकपदेन उत्तरत।(केवल प्रश्नद्वयम्)

(एक पद में उत्तर दीजिए ।)(केवल दो प्रश्न)

(i) मदोद्धताः के आसन?

(ii) कः सगद्गदम् उक्तवान ?

(iii) वह्निज्वालाः कुत्र समुत्थिताः?

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1 × 2 = 2**

(पूर्णवाक्येन में उत्तर दीजिए ।)(केवल दो प्रश्न)

(i) साश्रुनयनो यूथपतिः सगद्गदम् किम् उक्तवान?

(ii) मेषः किमर्थं भूमौ लुठति?

(iii) की दृशः मेषः अश्वशालां प्रविशति?

इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

(निर्देशानुसार उत्तर दीजिए ।)(केवल दो प्रश्न) **1 × 2 = 2**

(i) 'अवदन्' क्रियापदस्य कर्तृपदं किं प्रयुक्तम्?

(ii) 'यूथपतिः' इति पदस्य किं विशेषणपदं प्रयुक्तम्?

(iii) 'भूमौ' इत्यस्य किं पर्यायपदं प्रयुक्तम?

Q. 13. अधोलिखित पद्यांश पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत । **5**

(निम्नलिखित पद्यांश को पढकर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लि खिए)

त्यक्त्वा धर्मपदां वाचं परुषां योऽभ्युदीरयेत्
परित्यज्य फलं भुडक्तेऽपक्वं विमूढधीः

अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) **½ × 2 = 1**

(i) मूर्खः कीदृर्शी वाचं त्यजति?

(ii) यः (मूर्खः) कां वाचम् अभ्युदीरयति?

(iii) कः पक्वं फलं परित्यजति?

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1 × 2 = 2**

(i) विमूढधीः कीदृशं फलं भुङ्क्ते?

(ii) विमूढधीः किं परित्यजति?

(iii) विमूढधीः कां वाचं त्यक्त्वा कां वाचम् अभ्युदीरयति?

इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1 × 2 = 2**

(i) 'भुङ्क्ते' अपक्वं विमूढधीः' अत्र क्रियापदं किम?

(ii) 'मधुराम' इत्यस्य किं विपर्ययपदं प्रयुक्तम?

(iii) 'पक्वम्' इत्यस्य विशेष्यपदं चित्वा लिखत।

Q. 14. अधोलिखितं नाटयांश पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत । **5**

(निम्नलिखित नाटक को पढकर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए।)

(ततः पुत्रशोकसन्तप्ताः युधिष्ठिरः भीमः द्रौपदी च रणभूमौ प्रविशन्ति।)

Navyak's Tutorials
Way to Excellence
An ISO 9001 : 2015 Certified Institution
VIII, IX, X | CBSE | SSC | NEET-UG, IIT-JEE, MHT-CET | Commerce - XI - XII | CA Foundation | UG Courses

श्रीकृष्ण : भो धर्मराज! समीचीनं न कृतं भवता । पुत्रशोकविह्वलः भीमसेनः एकाकी एव द्रौणि हन्तुम् अभिधावति। ।

युधिष्ठिर : भगवन! सः तु एकाकी एव द्रोणपुत्राय अलम्।

श्रीकृष्ण : न जानाति भवान् द्रौणेः चपलां प्रकृतिम्। पितुःद्रोणात् प्राप्तं ब्रह्मशिरो नाम अस्त्रं विद्यते तस्य पार्श्वे। यदि तत् प्रयुज्यते, सर्वा पृथ्वी दग्धा स्यात् ।

युधिष्ठिर : अप्येवम् ! आचार्येण कीदृशः अनर्थः कृतः। किं चपलबालकेभ्यः एतादृश-भीषणानाम् अस्त्राणां प्रदानम् उचितम्?।

श्रीकृष्णः शृणु तावत्, आचार्येण तु प्रियशिष्याय अर्जुनाय प्रीत्या मनसा ब्रह्मास्त्रशिक्षा प्रदत्ता। किन्तु पुत्रप्रेमपराधीनेन तेन अश्वत्थामा अपि तच्छिक्षया वञ्चितः न कृतः ।

अर्जुनः अपरं च अस्त्रशिक्षाप्रदानात् पूर्वम् आचार्यः पुत्रंसावधानम् अकरोत्।

अ. एकपदेन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)
(एक पद में उत्तर दीजिए।) (केवल दो प्रश्न) **½ × 2 = 1**

(i) आचार्य द्रोणः कं सावधानम् अकरोत् ?
(ii) भीमसेनः कं हन्तुम् अभिधावति?
(iii) द्रौणेः प्रकृतिः कीदृशी आसीत?

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)
(पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए।) (केवल दो प्रश्न) **1 × 2 = 2**

(i) कदा सर्वा पृथ्वी दग्धा स्यात् ?
(ii) द्रोणेन अर्जुनाय कथं ब्रह्मास्त्रशिक्षा प्रदत्ता?
(iii) अश्वत्थामा कुतः ब्रह्मशिरो नाम अस्त्रं प्राप्तवान?

इ. निर्देशानुसारं उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)
(निर्देशानुसार उत्तर दीजिए।) (केवल दो प्रश्न) **1 × 2 = 2**

(i) 'पर्याप्तम' इत्यस्य किं पर्यागपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?
(ii) 'जानाति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् अत्र प्रयुक्तम् ?
(iii) 'पूर्वम् आचार्यः पुत्रसावधानम् अकरोत्' अत्र क्रियापदम् किम्?

Q.15. रेखांङ्कित -पदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत । (केवलं पञ्चप्रश्नाः) **1 × 5 = 5**
(रेखांकित पदों के आधार पर प्रश्न निर्माण कीजीए ।)(केवलं पाच प्रश्न)

(i) अरुणस्य प्रदेशः अरुणाचलः ।।
(ii) पिता पुत्राय बाल्ये विद्याधनं यच्छति।
(iii) आचार्यः पुत्रं सावधानम् अकरोत्।
(iv) कामात् क्रोधः अभिजायते।
(v) ज्वलन् मेषः अश्वशालां प्रविशति।
(vi) त्यागसमं सुखं नास्ति।

Q.16. मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित - श्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत । **½ × 4 = 2**
(मञ्जूषा से समुचित पद चुनकर निम्नलिखित श्लोक अन्वय पूर्ण करके पुनः लिखिए)

नानाशस्त्रविदः पूर्वे येऽप्यतीता महारथाः ।
नैतदस्त्रं मनुष्येषु तैः प्रयुक्तं कथनञ्चन ।।

अन्वय :- नाना (i) ..... ये अपि पूर्वे (ii) ..... अतीताः तैः समद् (iii) .....मुनष्येषु (iv) .....न प्रयुक्तम्।

- **मञ्जूषा** अस्त्रम्, महारथाः, कवना, शस्त्रविदः,

अथवा

मञ्जूषायाः साहाय्येन श्लोकस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा तं पुनः लिखत

मञ्जूषा की सहायता से श्लोक के भावार्थ में रिक्त स्थान पूर्णकरके पुनः लिखिए।) **½ × 4 = 2**

"काकस्य गात्रं यदि काञ्चनस्य, माणिक्यरत्न चञ्चुदेशे।
एकैकपक्षे ग्रथितं मणीनां, तथापि काको न तु राजहंसः ।।'

भावार्थ :- अस्य श्लोकस्य भावः अस्ति यत् यदि काकस्य शरीर (i) ..... भवेत् तस्य चञ्चुदेशे (ii) ..... अपि भवेत्। तथापि सः राजहंसः न मन्यते अपितु काकः एव भवति। एवमेव यदि (iii) ..... पक्षाः मणिभिः अपि ग्रथिताः भवेयुः तथापि सः (iv) .....एव तिष्ठति। राजहंसः तु भवितुं नार्हति।।

- **मञ्जूषा** माणिक्यरत्न ,कांचनस्य, काकः, काकस्य

Q.17. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) **1 × 4 = 4**

(निम्नलिखित वाक्यो में रेखांकित पदों के प्रसंग अनुकूल उचित अर्थ चुनकर लिखिए) (केवलं चार प्रश्न)

(i) 'सपदि' उपायः क्रियताम' ।।

(क) झटिति (ख) सभायाः
(ग) पादेन सह (घ) सपाद

(ii) 'आकर्ण्य' देशान्तरेभ्योऽपि जनाः तं देशम् आयान्ति स्म ।

(क) आगतः (ख) श्रुत्वा
(ग) आयामः (घ) न कोऽपि

(iii) 'चक्षुहीनः' कथमिव पश्येयं ।।

(क) चक्षुयुक्तः (ख) चक्षुरहितः
(ग) उभौ (घ) न कोऽपि

(iv) 'वज्रन्तौ' तौ बालकान् अवदताम्।

(क) पश्यन्तौ (ख) गच्छन्तौ
(ग) आगच्छन्तौ (घ) क्षिपन्तौ

(v) 'अश्वत्थतरुमूले' सुवर्णपूरितः कलशः विद्यते।

(क) निम्बस्य मूले (ख) आम्रवृक्षतले
(ग) अश्वस्यमूल (घ) पिप्पलवृक्षमूले

Q.18. अधोलिखित कथां रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत । **½ × 8 = 4**

(निम्नलिखित कथा में रिक्त स्थानो कों पूर्ण करके पुनः लिखिए)

एकदा भगवान् बोधिसत्त्वः (i) .....। राजा अभवत्। सः देशेभ्योऽपि। जनाः महान् दानी, विनयशीलः, वृद्धोपसेवी च् (ii) .....। तस्य दानशीलताम् श्रुत्वा ।(iii) ..... देशेभ्योऽपि। जनाः तस्य देशम् आयान्ति स्म। एकदा शक्रः अपि तस्य ? (iv) ..... परीक्षितुम् आगच्छत्। सः नेत्रहीनयाचक-रूपेण आगत्य तं राजानम् एकं (v) ..... अयाचत। राजा तस्मै कतिपयेभ्यः (vi) ..... कतिपयेभ्यः दिनेभ्यः पश्चात् पुनः राज्ञः पुरतः उपस्थितः अभवत्। सः राज्ञः त्यागवृत्तिं प्रशंसन् नेत्रद्वयमपि प्रत्यस्थापयत्। अपि च शतयोजनपर्यन्तं (vii) ..... पारं द्रष्टुं समर्थः भव इति तस्मै वरम् अयच्छत्। उच्यते अपि-नास्ति त्यागसम(viii) .....।

- **मञ्जूषा** आसीत्, शिवीनाम्, दानशीलताम्, अन्येभ्यः, सुखम्, नेत्रम्, शक्रः, शैलानाम्, ।

Nayak's Tutorials
Way to Excellence
An ISO 9001 : 2015 Certified Institution
ICSE | CBSE | SSC | NEET-UG, IIT-JEE | CET | Commerce - XI - XII | CA Foundation | UG Courses